

PŘÍBĚH JEDNOHO Z „NEZVĚSTNÝCH“ – JAKUB GOLDMANN

Pavel Škorpil, Praha

„Paměti ilegalisty věnuji svým přátelům žijícím a nežijícím, kteří mi byli v nejtěžší době nápomocni, a jim děkuji za to, že jsem vše přečkal bez úrazu a úhony.“

Tato věta uvozuje nedatovaný osmistránkový strojopis, bez nadpisu a uvedení autora jména, s četnými vpisky a škrty. Vznikl pravděpodobně v prvních týdnech či měsících po skončení nacistické okupace českých zemí. Jeho autor k vlastnímu líčení tříapůlletého období prožitého v ilegalitě postupně přidal čtyři „přílohy“, kopie dopisů odeslaných v rozmezí od 10. května 1945 do 4. února 1948 čtyřem z adresátů úvodního věnování.¹⁾

Volba života v ilegalitě se stala nutností pro Židy v protektorátu, kteří odmítli deportaci do terezínského ghetta nebo přímo na Východ. Nezachovalo se mnoho písemných svědectví přeživších osob židovského původu, označených v dobových úředních dokumentech jako „abgängig“ – nezvěstný. Čtenář „pamětí ilegalisty“ se dozvídá nejen o životních peripetiích jednotlivce v ilegalitě, ale také dalších osob židovského i nežidovského původu. S textem jsem se seznámil již dávno, dlouho jsem neměl v úmyslu jej zveřejnit.²⁾ Proč jsem se rozhodl užít text jako zásadní pramen pro tento příspěvek, vyplývá z jeho obsahu. Skutečnost, že tu výrazně vyniká provázanost osobního příběhu s příběhy dalších osob, mě přivedla k úmyslu představit s využitím zásadních pasáží „pamětí ilegalisty“ nejen jejich autora, ale také další protagonisty balancující na hraně života a smrti, které spojovala nejen vůle přežít nacistický teror, ale také pomáhat pronásledovaným, postavit se proti zlu.

Kdo byl autorem „pamětí ilegalisty“? Dne 4. listopadu 1903 se v pošumavském městě Nýrsko, v zadním traktu domu č. p. 36 v Kostelní ulici (Kirchgasse, dnešní Klostermannova) narodil chlapec, zapsaný do židovské matriky narozených pod jménem Jakob Goldmann.³⁾ Jeho otec, také Jakob, provozoval koloniál v Přimdě na Tachovsku až do 1. května 1903, kdy z neznámých důvodů, půl roku před narozením sedmého potomka, spáchal sebevraždu.⁴⁾ Čtyřicetiletá vdova Marie, rozená Steinová, se v srpnu téhož roku vydala se čtyřmi dětmi – nejstarší syn Paul (nar. 1886) se již osamostatnil a druhorozený Franz (nar. 1888) byl doživotním pacientem Zemského ústavu choromyslných v Dobřanech u Plzně – za svou starší sestrou Bertou, manželkou nýrského obchodníka Simona Blocha. Podle záznamu v dobové evidenci nýrského obyvatelstva dospěli 17. srpna 1903 do města spolu s Marií Goldmannovou syn Ernst (nar. 1894) a dcery Berta (nar. 1895), Emma (nar. 1898) a Rosa (nar. 1901).⁵⁾ Na podzim roku 1903 se narodil nejmladší ze sourozenců, již zmíněný Jakob.

Zpočátku žili Goldmannovi v podnájmu v Kostelní ulici, pak se dvakrát stěhovali, vždy do pronajatého bytu. Matka Marie živila rodinu z výnosu malého

obchůdku s potravinami. Přes nelehké poměry všechny děti s výjimkou Rosy po obecné škole absolvovaly měšťanskou školu a nejmladší Jakob pokračoval ve studiu na české obchodní škole v Klatovech.

Děti Goldmannovy do roku 1923 postupně opustily Nýrsko. Jakob, který se cítil být sekulárně a spíše levicově orientovaným Čechem, a ne německy komunikujícím praktikujícím Židem, odešel po krátké praxi účetního v nýrské pobočce textilní firmy Joss & Löwenstein v únoru 1922 do Prahy. Často měnil zaměstnání, až v roce 1930 zakotvil v účetním oddělení firmy Leopold Trinks, velkoobchod s koženým zbožím, ve Spálené ulici. Zde setrval až do vyvlastnění a likvidace podniku v roce 1949, s nuceným přerušením v době svého života v ilegalitě. Záhy začal užívat české podoby svého jména a při sčítání lidu v roce 1930 se přihlásil k české národnosti. To jej po utrpení prožitém za nacistické okupace ušetřilo od možné poválečné šikany, kdy německá národnost v negativním smyslu nezřídka „přebíjela“ antifašistickou činnost nebo předchozí perzekuci ze strany nacistů.

Mnichovským diktátem a po obsazení zbytku českých zemí nacisty započaly zlé časy. Jakub a jeho tři sestry (po bratrech Paulovi a Ernstovi se z neznámých důvodů již předtím slehla zem) neodešli do emigrace ani ve zmatku prvních týdnů okupace, kdy ještě nebyl tak bedlivě zkoumán židovský původ.⁶⁾ Existují však doklady o tom, že emigraci vesměs zvažovali.

V případě nejstarší sestry Berty, provdané Beckové, a její rodiny, lze přinejmenším úvahu o emigraci vyvodit ze žádosti jejího manžela Rudolfa (nar. 1891) o vydání nového cestovního pasu, podané 1. listopadu 1938 k Zemskému úřadu v Praze, odd. A. Dnem 26. listopadu téhož roku je datováno sdělení úřadu, že mu byl vydán cestovní pas s platností na tři roky pro „obsazené území, všechny státy evropské a zpět“. Níže je Rudolfův podpis, který potvrzuje, že doklad převzal.⁷⁾ Rudolf, Berta a jejich dcera Margita (nar. 1928) však opustili byt v plzeňské Husově ulici až na základě příkazu dostavit se na shromaždiště v sokolovně ve Štruncových sadech, odkud odešli do transportu s označením S, kterým byli 22. ledna 1942 deportováni do ghetta Terezín.⁸⁾

Další Jakubova sestra Emma, od roku 1935 provdaná v Praze za Leo Ullmanna (nar. 1903), požádala teprve 11. ledna 1941 o vydání vysvědčení zachovalosti za účelem vystěhování do Šanghaje. O den později požádal o vydání stejného dokladu i její manžel.⁹⁾ Vysvědčení jim byla vydána, odcestovat do Číny se jim však nepodařilo. Rovněž Ullmannovi byli deportováni do Terezína, a to transportem N, vypraveným z Prahy 17. prosince 1941.¹⁰⁾

Nejmladší sestra Rosa dne 11. listopadu 1938 podala na Policejní ředitelství v Praze žádost o vystavení vysvědčení zachovalosti za účelem „vdávání do Ameriky“. Jestli za tím skutečně stála reálná nabídka k sňatku, se již nedozvíme. U výzvy dostavit se na policejní komisařství v Lupáčově ulici 12 datované 3. prosince téhož roku je poznámka, že „zatím vysvědčení nepotřebuje“. Novou žádost o vydání vysvědčení zachovalosti, tentokrát za účelem vystěhování do Šanghaje, podala 7. února 1941.¹¹⁾ Ze svého bydliště v Kozí ulici 19 na Starém Městě nakonec místo do Číny odjela transportem Bf vypraveným 8. září 1942 z bubenského nádraží do

Terezína. O měsíc později pochodovala z ghetta na nádraží v Bohušovicích nad Ohří (vlečka z nádraží do ghetta byla v provozu teprve od roku 1943), odkud byla 10. října deportována transportem Bu do vyhlazovacího tábora Treblinka. Pokud přežila cestu, byla zde zavražděna krátce po příjezdu.¹²⁾

Jakub Goldmann podal 12. srpna 1940 žádost pražskému policejnímu ředitelství o vydání cestovního pasu s úmyslem vystěhovat se do Šanghaje. K této žádosti bylo do října 1940 dodáno z domovského Nýrsk, nyní se nacházejícího na odtrženém území v okrese Markt Eisenstein (Železná Ruda, okres patřil do vládního obvodu Niederbayern-Oberpfalz), vysvědčení o zachovalosti s tím, že nic závadného nebylo zjištěno.¹³⁾ Stejně jako v případě tisíců jiných žadatelů k vystěhování nedošlo. Až do odchodu do ilegality se Jakub odmítal podřídit protizidovským nařízením. Jak uvedl jeho přítel Karel Klíma, odmítal nosit Davidovu hvězdu¹⁴⁾ a také v žádném z dobových policejních záznamů k jeho osobě nebylo připsáno povinné druhé jméno pro židovské muže – „Israel“. V „pamětech ilegality“ své jednání komentoval:

„Já sám mohu říci, že jsem veškeré tyto zákazy nedbal, neb jsem si řekl, že zákon lupičů není zapotřebí respektovati a proti násilnému loupežení musí se aspoň pracovati lstí. Z toho důvodu žil jsem skoro jako dříve stejným způsobem, přiznávám se, že někdy se strachem, až do října 1941, kdy začalo násilné zavlečení židů na východ. [...] Já sám jsem byl rozhodnut, že neuposlechnu této výzvy [dostavit se na shromaždiště před transportem]¹⁵⁾ a díky tomu jsem si zachoval svůj život. Měl jsem dlouholetého přítele J. P. [osoba neidentifikována], rovněž neárijce, člena komunistické strany, který se šikovním způsobem vyhnul všem těmto persekucím, takže Němci neměli o jeho osobě vůbec žádnou evidenci. Tomu jsem se svěřil a oznámil mu, že jsem rozhodnut spáchat raději sebevraždu, nežli se nechati zavléci do otroctví. On mne ujistil, že mně bude nápomocný a abych se, až budu vylosován [do transportu], uchýlil do ilegality a předstíral pro svoje okolí sebevraždu.“¹⁶⁾

Záhy tato situace nastala. V polovině listopadu 1941 se Jakub dozvěděl, že má být povolán do transportu. Již v předchozích týdnech, od 16. října do 3. listopadu 1941, bylo vypraveno pět transportů z Prahy do ghetta v polské Lodži. Poté nastala krátká pauza, nicméně se očekávalo, že další deportace, o nichž se pouze vědělo, že směřují „do Polska“, budou následovat. To reflektoval i Jakubův text:

„V sobotu dne 14. listopadu 1941 meškal jsem u svého přítele, pana K. K. [Karel Klíma], ke kterému jsem rovněž často docházel. Tento mne připravil na to, že možná dnes přijde pro mne Herodes. Já nedbal toho a požádal jsem jej, aby mne nechal u něho přenocovati. Z toho důvodu jsem přišel teprve v neděli dne 15. listopadu do svého bytu¹⁷⁾ v 11 hod. dopoledne, kdy mně bylo oznámeno, že jsem byl v noci ze soboty na neděli hledán a že se mám dostavit k transportu. Já na to odpověděl svým spolubydlícím, že lépe spáchat sebevraždu, než bych dělal někomu otroka, sebral jsem veškeré svoje osobní doklady a zmizel z bytu.“¹⁸⁾

V úterý 17. listopadu 1941 oznámila Emma Ullmannová bratrovo zmizení na služebně protektorátní policie. Jako domnělou příčinu zmizení uvedla: „Jest žid a měl odjeti s transportem a vyjádřil se, že v případě, kdyby měl býti transportem

Oznámí úřad:

Čís. jedn.: 19546 -K.I. Dne 19. 5. 1943

Zpráva o zmizelé osobě.

Dne <u>19. 5.</u> 19 <u>43</u> oznámil <u>Emma Goldmannová</u> , bydlící <u>Praha I, Bělohorská č. 11</u> , že se pohřešuje:	
1. Rodopis a poslední pobyt zmizelého, v jakém poměru jest k oznamovateli.	<u>Jakub Goldmann, 4/11. 1907</u> <u>v Mělníku, dleš. pla. Prahy, bytem</u> <u>v Praze v Jiráskově č. 20, Bratři,</u>
2. Den a hodina, od kdy se osoba pohřešuje, kým a kde byla posledně spatřena.	<u>od rána dne 16. 5. 1943.</u>
3. Domnělé příčiny zmizení (rodinné sváry, lehkývátný život, pijáctví, manželská nevěra, hádky před trestem, před hanbou, sebevražda, duševní choroba, nemoc, nešťastná láska, omrzlost života, neramennost, stráža majetku, neštěstí, zločin).	<u>Jest jid a dleš ověsti z Frankfurtu</u> <u>a vyjádřit se, že v Mělníku, Nohodě, dleš</u> <u>byl jakým hraběním do Prahy, že Mělní</u> <u>neboval.</u> jaký obnos měl(a) zmizelý(á) a sebe, zanechal-li duhy, měl-li úmysl odcestovat, konal-li nějaké přípravy a jaké: <u>nepravda,</u>
4. Odešel[a] pohřešovaný[á] již dříve někdy samovolně; kdy, jak dlouho byl[a] vzdálen[a], kde se tehdy zdržoval[a]?	<u>ne</u>
5. Majetkové, výdělkové a osobní poměry, poslední místo zaměstnání zmizelého(é)	<u>manželství, dleš jid z Prahy</u> <u>Praha, v Praze II. Bělohorská č.</u>
6. Kde jsou jeho příbuzní, známi, kdo by mohl o něm (ní) podat zprávu?	<u>Netra - dleš ověsti z Frankfurtu</u>

Zpráva o zmizení Jakuba Goldmanna. Národní archiv, Praha.

Report on the disappearance of Jakub Goldmann. National Archives, Prague.

poslán do Polska, že spáchá sebevraždu.“¹⁹⁾ Emma byla buď natolik obezřetná, nebo šťastnou náhodou nedala policii k dispozici žádnou Jakubovu fotografii.

Následující den vyhlásila protektorátní policie pátrání po pohřešovaném s cílem zatknout jej a dopravit „zpět“. Můžeme se jen dohadovat, jak důsledně bylo pátrání vedeno, každopádně nevedlo k dopadení. Další dokument ve složce Policejního ředitelství Praha pochází až z poloviny roku 1943. Na dotaz pražského ředitelství protektorátní kriminální policie z 22. června 1943, zda se objevily nové

skutečnosti k pohřešovanému, nebyla její služebna v Praze I schopna uvést nic nového. Následný záznam pražského policejního ředitelství z 2. července 1943 uzavřel pátrání po zmizelém: „Dle hlášení K III/1 (označení útvaru kriminální policie – pozn. PŠ) č. 2746 z 28. června 1943 zůstalo pátrání po Jakubu Goldmannovi doposavad bezvýsledné.“ Spis byl odložen ad acta.²⁰⁾

Podle poznámky „abgängig“ u svého jména v Namensliste der Jüdischen Kultusgemeinde Prag se Jakub Goldmann statisticky zařadil do kategorie nezvěstných čili osob na útěku. Podle výroční zprávy Židovské rady starších k 31. prosinci 1943 tuto skupinu tvořilo 362 osob, tj. 4 % ze Židů v té době ještě nedeportovaných. Z nich 230 osob bylo předtím hlášeno k pobytu v Praze.²¹⁾

Události po noci z 15. na 16. listopadu 1941 popsal Jakub Goldmann následovně:

„Můj přítel totiž už před tím najal pro mne chatu, kde řekl tamějšímu dozorci chat K. V. [osoba neidentifikována], s kterým se dobře znal, že má přítele, který se vrací z koncentračního tábora. Tento mu nabídl chatu svého známého, který občas do chaty dojížděl.²²⁾ Představil mne tam pod jménem Matoušek, měl jsem na to jméno číšnický výuční list.

První čas, to byly 3 neděle, byl ucházející. Nikdo si mne celkem nevšímal, u zmíněného dozorce jsem se stravoval za levný peníz, čas jsem si krátil čtením. [... Ale] lidé se začali o mne zajímati a přišel také starosta tamější obce, který chtěl, abych se u tamějšího obecního úřadu přihlásil. Jelikož jsem tenkrát neměl ještě žádné falešné papíry, byl jsem nucen předkládati svoji občanskou legitimaci. Podle toho se poznalo, že něco není se mnou v pořádku. Z toho důvodu mi řekl pan K. V., že k němu už nesmím docházeti. Bydlel jsem v chatě dále ještě 3 neděle, ale žil jsem tam jako zvíře, které je neustále pronásledováno, vycházel jsem jenom v noci, ze studně jsem nečerpal, a aby nebyl slyšet skřípot kola, nabíral jsem vodu, kterou jsem potřeboval na přípravu polévek a jiných jídel, ze řeky. Abych měl co jíst, dělal jsem to tak, že jsem vždy každý třetí den dojížděl do Prahy. Večer jsem se vždy vrátil tím nejpоследnějším vlakem, a abych nezanechal nějaké stopy, ve sněhu chodil jsem pozpátku, přeskočil plot u chaty. Tímto způsobem jsem oklamal pana K. V. 3 neděle, který se domníval, že už tam nebydlím. Tak uplynulo od 15. listopadu do 31. prosince 1941.

Jelikož nemohl jsem tam již dále meškati, nezbylo mi nic jiného, nežli si najít byt. S tím byla určitá potíž, neb jsem musel hledět bydlet v takové čtvrti, kde mne nikdo nezná. Konečně po dlouhém hledání našel jsem byt v Nuslích, kam jsem se nastěhoval dne 3. ledna 1942.²³⁾ Od té doby bydlel jsem tam po celou dobu války. Nějakým způsobem jsem se ale dozvěděl, že mne můj přítel okrádá. To byla pro mne ta nejhorší rána. Z toho důvodu hleděl jsem navázat styky s jinými osobami. Moje sestra E. [Emma Ullmannová] měla známého ve spořitelně, s kterým jsem se též znal, pana V. P. [Václav Pavlík?]. S tím jsem navázal styky a prostřednictvím toho jsem se dozvěděl adresu bratra mého švagra [míněn Josef Ullmann, bratr Jakubova švagra Leo Ullmanna].²⁴⁾ Tam jsem se též sešel se svojí nejmladší sestrou, která mně od té doby obstarávala částečně potravinové lístky. Hledal jsem ale přes to dále spojení s lidmi, kteří byli v podobném postavení jako já, a to se mi podařilo prostřednictvím bratra mého švagra. Ten mne seznámil [v červenci 1942] s panem J. L. [Josefem Lie-

blem], který žil pod jménem V. N. [Václav Němec].²⁵⁾ [...] L. [J. Liebl] pocházel z Příbyslavi a měl obchod ve Žďáře, byl ženat s křesťankou, která se k němu nečestně zachovala a nechala se rozvést. Z toho důvodu byl zařazen do transportu, a aby předstíral svůj útěk [sic], ponechal po sobě zprávu, že spáchal sebevraždu.²⁶⁾

Josef Liebl patřil k významným osobnostem židovského odboje v protektorátu, proto se u jeho osoby zastavme podrobněji. Narodil se 23. dubna 1907 v Německém (nyní Havlíčkově) Brodu. Za první republiky se s rodiči a sourozenci přestěhoval na východní Slovensko. Tam se oženil s katoličkou Marií Veselou a v listopadu 1932 se Lieblovy v Humenném narodila jediná dcera Henrieta. Po vzniku Slovenského státu byli Lieblovi nuceni vrátit se, nyní již do protektorátu. Nejprve bydleli v Německém Brodě a pak ve Žďaru nad Sázavou. V roce 1941 došlo k rozvodu manželství a Josef přestal být chráněn „árijskou“ manželkou. Podle pozdějšího sdělení jeho dcery byl nasazen do pracovního tábora v Sázavě nad Sázavou.²⁷⁾ Podle seznamu nevěstných osob žil Josef Liebl v Příbyslavi č. p. 79 až do odchodu do ilegality 18. května 1942.²⁸⁾ Nejen díky Václavu Němcovi, který jej kryl, ale také díky solidaritě místního obyvatelstva, nemusel Liebl opustit svůj region a přežil zřejmě bez větších problémů i období druhého stanného práva vyhlášeného po atentátu na Reinharda Heydricha. Období vystupňového teroru přežil i náš autor:

„Měl jsem velké štěstí. Ačkoliv jsem tenkrát neměl ještě falešné papíry, pouze bytovou přihlášku, dopadlo to dobře. Němci chodili v některé čtvrti dům od domu. V okolí, kde bydlím, také byli, ale náš dům vynechali. Druhý den přišel strážník a každý se musel legitimovat bytovou přihlášku a podepsati revers, že nezná osoby zúčastněné. [...] Tak uplynul měsíc hrůzy, kdy podle německých zpráv byli zjištěni pachatelé atentátu a bylo zrušeno stanné právo. Za tu dobu se mi vedlo strašně zle, neb každý se obával a říkal, abych k němu nedocházel.

Prostřednictvím svého přítele [Josefa Liebla] seznámil jsem se s dalšími dobrými lidmi, jako jeho sestrou [Reginou Stanislavovou], jeho švagrem „árijscem“ Josefem Stanislavem²⁹⁾ a též s panem Č. [Karlem Čáslavským],³⁰⁾ u kterého jsem konečně našel práci, sice pro mne nedůstojnou, ale hlavně, že jsem přece přes den seděl v suchu. Lepil jsem tam sáčky, nosil balíčky na poštu a na dráhu. Zde jsem poznal další lidi, kterým hořela rovněž půda od Němců. Seznámil jsem se též mezi jinými se švagrem L. [J. Liebla], který [žil] od počátku okupace v ilegality, neb byl jako člen komunistické strany od Němců pronásledován. Žil pod různými jmény, neb dovedl si opatřit falešné papíry, já ho znal pod jménem Ščabla a Zvíkovský.³¹⁾

Jednalo se o Josefa Klinenbergera, narozeného 21. září 1908 v obci Kámen na Pelhřimovsku v česko-židovské rodině. Po absolvování šesti tříd reálky a vykonání vojenské služby u 9. jezdeckého pluku ve Vysokém Mýtě přesídlil do Prahy a živil se jako obchodní cestující. V roce 1936 takto pracoval pro brněnskou firmu Kortex, která vyráběla pletené zboží. Ve fondu Policejní ředitelství Praha v Národním archivu se zachovaly jeho žádost o vydání cestovního pasu pro vystěhování „do Ameriky“ z prosince 1938 i jeho žádost o vystavení vysvědčení zachovalosti z července roku následujícího za účelem „předložení k vizu na brasilský konsulát“. Podle policejní zprávy koncem března 1940 opustil svůj podnájem v Záhřebské

Skutečný Ladislav Škorpil, 1935. Národní archiv, Praha.
Real Ladislav Škorpil, 1935. National Archives, Prague.

ulici v Praze a jeho další pobyt byl „neznámý“. Koncem června nařídil Krajský soud trestní Praha XIV pátrání po Klinenbergerovi. Byl podezřelý, že spolu s dalšími čtyřmi již ve vazbě drženými osobami opatroval falešná víza, která prodával „jako pravá různým osobám, převážně židům“.³²⁾ Klinenberger se zapojil do komunistického odboje a rovněž přispíval do ilegálního Rudého práva. V červnu 1943 se zastřelil poté, co byl při pašování letáků do Terezína odhalen četnickou hlídkou na okraji obce České Kopisty.³³⁾

„Jeho bratr z Pacova [Rudolf Klinenberger], který měl jít do transportu, dostal se rovněž do Prahy pod pseudo-

*nymem Kropáček Rudolf. Chudák netěšil se dlouho svobody, neb měl silné souchotiny, na které asi za dva měsíce zemřel [krátce po Vánocích 1942].*³⁴⁾

*Mezitím byla též povolána má sestra [Rosa] do transportu, a sice 4. září 1942,*³⁵⁾ *takže jsem byl úplně opuštěn od svých sourozenců. Na štěstí jsem se seznámil s dalšími lidmi, tj. přáteli pana L. [J. Liebla], to je s panem Str. a jeho paní [osoby neidentifikovány], bylo to někdy v září, a v říjnu 1942 s pravým V. N. [Václavem Němcem] a p. P. [Emanuelem Petrem, viz níže], kteří za svým přítelem [J. Lieblem] pravidelně dojížděli. Tím způsobem jsem získal také potravinové lístky. Také občanskou legitimaci a pracovní knížku jsem získal předěláním protektorátních dokladů na jméno L. Š. [Ladislav Škorpil]. Od té doby jsem žil už klidněji, neb člověk si zvykne na věci, které by pokládal jinak za nemožné.*³⁶⁾

Jakub Goldmann osobně neznal původního držitele dokladů, které mu pomohly přežít v ilegalitě. Ladislav Škorpil (nar. 1906) pocházel z rodiny architekta Josefa Škorpila (1856–1931), ředitele Západočeského uměleckoprůmyslového muzea v Plzni. Ladislavova starší sestra Božena (1893–1976, zemřela bezdětná) byla první manželkou známého sochaře Jakuba Obrovského, ve třicátých letech rektora Akademie výtvarných umění.³⁷⁾ Jeho starší bratr Václav (1891–1966), ženatý a bezdětný, vedl oddělení Vojenského historického muzea, konkrétně expozici umístěnou ve Schwarzenberském paláci.³⁸⁾

Ladislav Škorpil se stal nejpozději v roce 1931 stoupencem komunistů. V březnu 1933 byl po několikaměsíčním pátrání zatčen v Praze v trestní věci vedené pro-

Snímek Jakuba Goldmanna jako nového nositele identity Ladislava Škorpila v jeho občanské legitimaci. Archiv autora.

Photo of Jakub Goldmann as the new holder of Ladislav Škorpil's identity, as shown in the former's identity card. Author's archive.

ti skupině Jaroslava Kejzlara kryjící svou vyzvědačskou činnost pro Sovětský svaz esperantským klubem. Členové skupiny byli obviněni z vojenské zrady. Koncem května 1932 našla policie v jednom pražském bytě plány, které Ladislav předtím okopíroval podle předloh získaných ze Škodových závodů. Ve zprávě zpravodajců z pražského policejního ředitelství pro ministerstvo vnitra z března 1933 se píše: „Svého času zpracoval Škorpil statistiku o náladě o početném stavu dělnictva, o organizaci komunistických buněk, o postupu výroby zbraní a poměrech ve Škodových závodech vůbec, kterýžto materiál odvezl údajně v měsíci březnu 1931 komunistický posl. Dvořák z Plzně do Moskvy.“ Jak z materiálů vyplývá, byl Škorpil po zadržení předán do vyšetřovací vazby, z níž byl v červnu 1933 propuštěn s tím, že trestní řízení pro vyzvědačství bylo zastaveno, ale dále bude vyšetřován na svobodě pro „sdružování státu nepřátelské“.³⁹⁾

V následujícím období se Škorpil angažoval také jako antifašista, když v roce 1936 vyzýval k bojkotu olympiády v Berlíně. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se jeho jméno objevilo na seznamu zatčených členů ilegální komunistické strany.⁴⁰⁾ Z archivních materiálů se nedozvíme, kdy a za jakých okolností byl

propuštěn, zřejmě po uzavření sovětsko-německého paktu o neútočení z 23. srpna 1939.⁴¹⁾

Ladislav Škorpil zemřel pravděpodobně v průběhu roku 1941 za neznámých okolností. Jeho úmrtí nebylo, možná záměrně, nikde zaznamenáno. Je-li správný údaj v jeho občanské legitimaci, ještě k datu 17. srpna 1940 byl hlášen v Křišťanově ulici 1686/20 na pražském Žižkově. Tento údaj je přeškrtnut červeně s poznámkou o úřední opravě: „Amtlich berichtigt“.⁴²⁾ Bytová přihláška, vystavená na jeho jméno 12. ledna 1942, uváděla adresu v Jitčině (dnes Křesomyslově) ulici 599/8. Předpokládám, že v té době nebyl Ladislav Škorpil již naživu, a právě bytová přihláška na jeho jméno byla až do září či října 1942 jediným dokladem o nové identitě Jakuba Goldmanna. Tehdy Jakub získal i Ladislavovu občanskou legitimaci.

K úmrtí Ladislava Škorpila nacházíme v plzeňské římskokatolické matrice narozených z let 1905–1906 u jeho jména dodatečný zápis: „Dodatek k zápisu č. 1417, str. 319, roč. 1906, matrika 46, Ladislav Škorpil. Podle rozhodnutí Okresního soudu v Mladé Boleslavi ze dne 30. listopadu 1961, čj.–M–2/60, byl zde jako dítě zapsaný prohlášen za mrtvého. Za den jeho smrti se považuje 31. prosinec 1950, který nepřežil. Zapsal dne 9. prosince 1961 Rennerová L., matrikář.“⁴³⁾

Uklidnění Jakuba Goldmanna po získání kompletních dokladů ale dlouho netrvalo:

„Pan Č. [Karel Čáslavský], u kterého jsem byl zaměstnán, měl ale společníka, který byl nějaký čas ve vězení pro cenový delikt. Bohužel se vrátil koncem ledna 1943. Tím se stalo, že už jsem tam nemohl býti dále zaměstnán. Na štěstí jsem se seznámil s člověkem zlatého srdce, tj. s panem R. a jeho paní [osoby nelze jednoznačně neidentifikovat],⁴⁴⁾ ke kterým jsem pravidelně docházel denně, obstarával jim nákupy v obchodech. Bohužel trvalo to jenom krátkou dobu, neb oba byli koncem května 1943 zařazeni do transportu, ze kterého se už nevrátili. Mezitím jsem docházel též k známé mé sestry, pí B. Č. [Boženě Čvančarové],⁴⁵⁾ kde jsem obstarával pochůzky. Tato paní mi opatřila též potravinové lístky. [...] Docházel jsem též k svému známému, panu L. Sch. [Leo Schwarzovi] a jeho paní, který má jednatelství se dřívím. Tomu jsem pomáhal ve večerních hodinách a nebýt jeho výpomoci, nevím, jak by to se mnou dopadlo.“⁴⁶⁾

Stejně jako Jakub pocházel Leo Schwarz (1894–1968) z nýrské židovské komunity. Od roku 1921 žil v Praze, kde se roku 1927 oženil s Němkou Annou Hessovou, narozenou roku 1903 v Hokově. Manželka jej přes naléhání nacistických úřadů neopustila ani v letech okupace. Do Terezína tak byl deportován teprve v únoru 1945 a dočkal se osvobození. I když se Schwarzovi hlásili k německé národnosti, byli po válce prohlášeni za státně spolehlivé osoby.

V srpnu 1943 byl zatčen Josef Liebl, kterého gestapo dopadlo u jeho příbuzného. Od jeho sestry, paní Reginy Stanislavové z Kralup nad Vltavou, se Jakub dozvěděl, že je Josef ve vězení:

„Já když jsem se to dozvěděl, odhodlal jsem se zpraviti jeho přátele na venkově o tomto neštěstí. Bylo mi známo, že mu zasílal starosta obce Sáz. [Sázava u Žďáru n. S.] pan M. [Adolf Macek]⁴⁷⁾ pravidelně potravinové lístky. Tomu jsem se předsta-

*vil a jeho prostřednictvím dověděl jsem se též adresu p. P. [Emanuela Petra], který, jak jsem se již zmínil, byl častěji v Praze. S těmito jsem od té doby navázal bližší styky a občas jsem k nim zajížděl. Tak také na vánoce 1943 a na Nový rok jsem byl tam na návštěvě a vrátil jsem se 2. ledna do Prahy.*⁴⁸⁾

Emanuel Petr byl sedlák ze Sázavy u Žďáru nad Sázavou č. p. 5, Huťského dvora, ležícího na vršku u silnice mezi obcemi Sázava a Nížkov. Podle zmínky v „pamětech ilegalisty“ a kopie dopisu, který Jakub Goldmann zaslal Emanuelu Petrovi 24. dubna 1946, došlo k jeho seznámení s Petrem nikoli v roce 1943, ale již v srpnu 1942. V dopise uvedl: „V roce 1943, 1944 a 1945 (jsem) u Vás dosti často přenocoval a při té příležitosti podporoval jste mne potravinami, ačkoli jste si byl vědom, že při mém dopadení hrozila Vám a Vaší milé rodině persekuce.“⁴⁹⁾ Je velmi pravděpodobné, že spolunocležníkem někdy byl i Josef Liebl.

Podle pamětníka Jana Mokrého (1923–2015) z Nížkova byl Emanuel Petr (nar. 1915) synem majitele čtvrtiny Huťského dvora. Jeho otec padl v první světové válce, když vyhlédl ze zákopu a střela mu rozdrtila hlavu, a také matka mu záhy zemřela. V roce 1939 se Emanuel Petr oženil s Marií Dvořákovou (nar. 1919), dcerou majitele další čtvrtiny dvora. Za nacistické okupace Petrovi velmi obětavě pomáhali pronásledovaným. Pan Mokrý, vyznáním katolík, vzpomínal, že paní Petrová dala Josefu Lieblovi (Židovi!) medailonek s Pannou Marií pro štěstí. Liebl medailonek předal jinému pronásledovanému neznámého jména, údajně se již cítil bezpečný. Po válce prý někdo neznámý medailonek paní Petrové vrátil. Je možné, že tím neznámým byl právě Jakub Goldmann alias Ladislav Škorpil.⁵⁰⁾ Tuto domněnku podporuje dopis autora pamětí sestře Josefa Liebla Růženě Ranschburgové ze 4. února 1948,⁵¹⁾ ve kterém uvádí, že v červnu 1945 při návštěvě v Losenici „žádal mne pan Petr, abych mu řekl, jak se má zachovati ohledně závěti Vašeho bratra“ (podle všeho Josefa Liebla – pozn. PŠ). Jakub po válce zajížděl k Petrovým častěji. Zdá se, že tam byl ještě na přelomu čtyřicátých a padesátých let, neboť podle Jiřího, syna Emanuela Petra, zmiňoval bydliště v Karlových Varech, kde žil po odchodu z Prahy v letech 1949–1952.⁵²⁾ Důvodem návštěv mohla být sestra paní Petrové, Milada, která však jeho náklonnost neopětovala. Jednak jí jako přesvědčené katoličce mohl i přes Jakubovu konverzi k římskokatolické církvi (1949) vadit jeho židovský původ, ale zásadnějším důvodem bylo, že se rozhodla pro život bez partnera a nikdy se neprovdala.

Manželé Petrovi byli perzekvováni v 50. letech, kdy byli z vůle komunistů jako třídní nepřátelé se svými třemi syny vyhnáni z Huťského dvora a vystěhováni do Mirošova na Vysočině. Emanuel Petr se v 60. letech směl vrátit do rodné obce, ale rozhodl se přestěhovat s rodinou do Jihlavy. Do nového bytu v panelovém domě se nakonec stěhovala jen jeho manželka, on sám zemřel v roce 1972.⁵³⁾

Stejnojmenný syn Jana Mokrého, starosta Nížkova, mně zprostředkoval setkání s Emanuelovým nejmladším synem Karlem (nar. 1944). Karla Petra jsem navštívil na jeho chalupě v Sirákově nedaleko Nížkova 2. července 2011. Měl jsem příležitost seznámit se také s oběma Karlovými staršími bratry, Emanuelem a Jiřím. Všichni tři se narodili za války, na Jakuba si vzpomněli díky jeho poválečným návštěvám v Huťském dvoře. Následně jsem navštívil Huťský dvůr ležící osm kilo-

metrů od Sirákova v katastru obce Sázava. Ve své části statku Petrovi ukrývali někdy i více ilegálně žijících osob najednou. Štěstěna stála při rodině Emanuela Petra i při lidech, kteří se u něj skrývali. Podle vyprávění Jana Mokrého se statkář někdy choval dost riskantně, naštěstí mu jen bylo uděleno několik pokut za nedodržení pravidel potravinového zásobování.

Vraťme se k „ilegalistovu“ líčení:

„Dne 3. ledna 1944 navštívil mne pán, který mi sdělil, že byl zároveň ve vězení s L. [J. Lieblem] a že se jim podařilo [31. 12. 1943 v 6.30 hod.] při podepsání nějakého protokolu, když nebyli tak dobře hlídáni, utéci.⁵⁴⁾ Přinesl mi lístek od L. [J. Liebla], ve kterém bylo žádáno, abych mu uvěřil a prostřednictvím toho pána, který se mi představil jako inž. Březina, ale jak jsem se později dozvěděl, jmenoval se správně Dr. Weisl, byl z Plzně a v odboji činný, byl jsem vyzván ke schůzce. Bylo to skorem neuvěřitelný. Můj přítel [J. Liebl], který byl invalidou, neb na jedné noze kulhal, byl na svobodě. Dozvěděl jsem se [...] podrobnosti jeho zatčení.

Bohužel netěšil se dlouho svobody. Měl jsem s ním ujednanou schůzku o dva dny později. Ke které se už nedostavil, neb mezitím byl zase znova zatčen. Jak se to stalo, to se nikdo nedoví, neb od té doby zmizel beze stopy. Jak jsem se po válce od jeho sester dozvěděl, byl podle vyprávění jiných vězňů ještě nějaký čas na Malé pevnosti v Terezíně a odtamtud v červnu 1944 odvezen do Osvětimi. To nepřečkal, a jelikož se od té doby nehlásil, je pravděpodobnost, že už nežije.⁵⁵⁾

Karel Petr mi na podzim 2011 poskytl k nahlédnutí dopis, který napsala 5. března 1961 Růžena Ranschburgová jeho otci. V dopise jej požádala o sdělení jmen lidí, kteří přišli s Josefem Lieblem do styku v době ilegální činnosti. Byla přesvědčena, že jeden z nich jejího bratra prozradil.⁵⁶⁾ Oběťmi „konečného řešení“ se stali vedle Josefa, prohlášeného Okresním soudem ve Žďáru nad Sázavou v roce 1950 za mrtva nejpozději ke dni 31. října 1944,⁵⁷⁾ i jeho rodiče a většina sourozenců, přežili jen jeden bratr a dvě sestry (Růžena Ranschburgová, Regina Stanislavová).

Dr. Weisl byl totožný s JUDr. Otakarem (Otokarem) Weislem, narozeným 21. února 1912 v Bohumíně v rodině advokáta Richarda Weisla. Později se rodina přestěhovala do Slezské Ostravy. Otakar absolvoval gymnázium v Moravské Ostravě, kde učitel češtiny a spisovatel Vojtěch Martínek podnítil jeho zájem o literaturu. Poté vystudoval práva na Karlově univerzitě a od roku 1935 pracoval jako advokátní koncipient v Ostravě. Už od vysokoškolských let působil i jako publicista a později také aktivně vystupoval proti nacismu. V prosinci 1938 se Otakar Weisl oženil a na jaře 1939 přesídlil do Prahy. Za okupace se nepodrobil povinné registraci židovského obyvatelstva a zapojil se do odbojové činnosti. 7. září 1943 byl zatčen gestapem a uvězněn na Pankráci. Později byl předán do věznice na Karlově náměstí, odkud na Silvestra 1943 společně s Josefem Lieblem uprchl. Oba však byli za několik dní vypátráni a znovu uvězněni. Otakar Weisl zemřel v policejní věznici v terezínské Malé pevnosti, kde byl 11. prosince 1944 ubit.⁵⁸⁾

„Kolem velikonočních svátků [roku 1944] dostala pí Č. [Božena Čvančarová] [...] vyzvání od Gestapa. Tam byla vyslýchána kvůli mému příteli, kterého znala

pod pseudonymem N. [Václav Němec], neb L. [J. Liebl] u ní několikrát přenocoval. Různými způsoby snažilo se Gestapo z ní vynutiti, zdali nezanechal můj přítel peníze, kde je má a kdo za ním docházel. Jelikož se Gestapu nepodařilo dokázatí nějakou spojitost, byla jenom potrestána za to, jelikož ho neměla jako přechodného nocležníka přihlášeného, a musela zaplatiti pokutu K 2.000,- Německému červenému křížů. Já sám jsem nemohl již o něco dříve k ní docházeti, neb měla už předtím domovní prohlídku, od hospodářské kontroly, při které jsem byl bohužel přítomen. Byl jsem nucen při tom se legitimovati a nevím, jaký anděl strážný nade mnou bděl, že jsem z toho vyšel bez úrazu, neb jsem nebyl ani volán na policii. Z toho důvodu zbyl z mých přátel jenom p. L. Sch. [Leo Schwarz], ke kterému jsem skorem každý večer docházel a který mi opatřil též chlebové lístky. Dojížděl jsem také občas do Sáz. [Sázavy u Žďáru n. S.], kde jsem navázal [kontakt] s přítelem mého přítele L. [J. Liebla], s panem V. N. [Václavem Němcem]. I ten mi byl nápomocen až do konce války, takže jsem se konečně dočkal zániku německé bestie.“⁽⁵⁹⁾

Radost z konce nacistické okupace a druhé světové války vzápětí vystřídal smutek. Nikdo z Jakubových nejbližších se nevracel a postupně se zlé tušení změnilo v jistotu.

O konci nejmladší sestry Rosy v Treblince již bylo pojednáno. Prostřední sestra Emma s manželem Leo Ullmannem byla v průběhu roku 1940 nucena opustit byt v Haštalské ulici a přestěhovat se na adresu Svatoplukova 22, Praha XII. Emmu postihl zákaz vykonávat práci na předválečném pracovišti a zůstala „v domácnosti“. Ze Svatoplukovy ulice byli oba manželé povoláni do transportu s označením N, který je odvezl 17. prosince 1941 do terezínského ghetta. Následně byli zařazeni do transportu Ag, který vyjel z bohušovického nádraží 1. dubna 1942. Transport dojel do stanice Trawniki, odkud vězňové šli čtrnáct kilometrů do Piasek. V tomto malém městě nacházejícím se asi dvacet kilometrů od Lublinu nacisté za pomoci místních kolaborantů zřídili na jaře 1940 v části osídlené místními Židy ghetto, které bylo od podzimu téhož roku oddělené od města dřevěným plotem s ostnatým drátem.

Již se nedozvíme, zda oba nebo někdo z manželů byl nasazen na práci při kladení kabelů, nebo byli hned posláni k likvidaci transportem, vypraveným 11. dubna 1942 do Belzec. V květnu 1942 bylo v ghettu asi 7000 vězňů. Úplavice, která vypukla o měsíc později, si začala vybírat své oběti. Další transport z Piasek byl poslán 22. července 1942 ke zplynování do Sobiboru. Ti vězňové, kteří přežili na místě, byli po doplnění dalšími transporty 5. listopadu 1942 hnáni na nádraží v Trawnikách a odvezeni do Sobiboru k usmrcení v plynových komorách. Krátce poté bylo kolem jednoho tisíce „obyvatel“ ghetta postříleno na místním židovském hřbitově a počátkem roku 1943 následoval odvoz dalších ke zničení prací do tábora Trawniki.⁽⁶⁰⁾ V březnu a dubnu 1943 byly odeslány další transporty s více než 3000 vězni do Belzec. Z původního terezínského transportu Ag přežilo konec nacistického režimu pět lidí.⁽⁶¹⁾

Dne 22. ledna 1942 byla z Plzně deportována rodina Beckových transportem S do Terezína. Rudolf krátce po příjezdu do ghetta, dne 4. února 1942, zemřel na

srdeční slabost a propuklý zápal plic. Jeho tělesné ostatky spočívají na terezínském Židovském hřbitově.⁶²⁾ Ovdovělá manželka s dcerou byly zařazeny do transportu An, který odjel 25. dubna 1942 do Varšavy. Dle písemné vzpomínky, zaslané přeživším Emilem Fischerem z Loštic v roce 1972 Památníku Terezín, v transportu bylo asi tisíc osob. Po příjezdu byli deportovaní umístěni do velké synagogy mimo varšavské ghetto. V polovině května 1942 odvekl oddíl Sonderdienstu 37 mladých mužů do Treblinky, kam za nimi byl poslán zbytek transportu. Po příjezdu bylo vybráno 300 práceschopných, usuzují, že Berta Becková ani její dcera Margita mezi nimi nebyly. Ostatní vězni byli nahnáni do plynové komory. Popel zavražděných byl použit k opravě silnic. Vybraní práceschopní vězňové byli nasazeni na práci v zemědělství. Nemálo z nich bylo pobito v roce 1944 při pokusu o útěk. Svobody se dožilo jen devět osob z celého transportu An.⁶³⁾

Jakub se nedočkal návratu ani jedné ze svých sester, nepřežili ani jeho dva švagři a neteř. Chtěl začít nový život a nelze mu vyčítat, že zvolil cestu vytěsnění tragických událostí a s tím i svých kořenů. Následovaly kroky, kterými jednoznačně sledoval zbavení se tíživé minulosti. Do matriky již zaniklé Židovské náboženské obce Nýrsko k zápisu o jeho narození přibyl přípisek ze 17. dubna 1947: „Vystoupil z náb. spo. žid. a zůstává bez vyznání.“⁶⁴⁾ Následovala žádost o změnu příjmení na „Škorpil“, které vyhověl Zemský národní výbor v Praze ve svém usnesení z 27. listopadu 1947.⁶⁵⁾

Podle záznamu v policejní bytové přihlášce odešel Jakub v roce 1947 do Karlových Varů. Ve skutečnosti k jeho přesídlení došlo teprve v polovině roku 1949. K 15. březnu 1949 ukončil zaměstnání ve firmě Leopold Trinks.⁶⁶⁾ Potvrzení o zaměstnání v karlovarské pobočce národního podniku Řempe, který převzal majetek bývalého zaměstnavatele,⁶⁷⁾ udává začátek pracovního poměru 1. července 1949.⁶⁸⁾ Krátce předtím, 25. června 1949, se Jakub Škorpil nechal pokřtít v pražském kostele Panny Marie Sněžné. Do křestního listu bylo zapsáno i druhé jméno Jiří, jeho užívání mu však státní úřady nepovolily.⁶⁹⁾

K odchodu z Prahy Jakuba kromě ztráty zaměstnání ve firmě, s jejímž bývalým majitelem Maximiliánem Lukášem i nadále udržoval dobré neformální vztahy, motivovalo i rozčarování z kroků poučovacího režimu, který někdejšího sympatizanta s levicí zbavil iluzí o spravedlivém řádu. Nikdy nevstoupil do žádné politické strany, ani se neangažoval v činnostech, které by podporovaly „lidovou demokracii“. Daleko silnějším podnětem k odchodu ale spíše bylo vytěsnit z mysli tragédii, ztrátu svých šesti nejbližších, z nichž tři žili před deportací právě v Praze.

Pobyt a zaměstnání v Karlových Varech ukončil v září 1952, kdy se přistěhoval na Klatovsko ke své pozdější manželce Ludmile Minářkové, s níž se 20. prosince téhož roku oženil. Až do odchodu do starobního důchodu pak pracoval jako vedoucí inventurník v klatovské pobočce národního podniku Pramen.

Zda a do jaké míry se mu podařilo překonat minulost, se nikdy nedozvíme. O svém židovském původu a pobytu v ilegalitě se svěřil jen manželce. Není známo, nakolik se k zážitkům z první poloviny čtyřicátých let vracel při poválečných

setkáních s několika zbylými přáteli a známými z té doby. Roky v ilegalitě se ale očividně podepsaly na jeho zdravotní kondici. Dlouhodobě trpěl především ischemickou chorobou srdeční, která v noci z 8. na 9. července 1968 ukončila jeho život.

Autor tohoto příspěvku je jediným dítětem někdejšího nezvěstného.

Poznámky

- ¹⁾ Originál „pamětí ilegalisty“ se ztratil neznámo kdy a kde, autor převzal text z kopie uložené v jeho osobním archivu.
- ²⁾ Výňatky z textu byly pouze předneseny na konferenci konané v březnu 1989 v Památníku Terezín na paměť obětí tzv. rodinného tábora terezínských vězňů v koncentračním a vyhlazovacím táboře Auschwitz II - Birkenau, zavražděných v noci z 8. na 9. března 1944 v osvětlimských plynových komorách.
- ³⁾ Národní archiv, Praha (dále NA), sbírka Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích (dále HBMA), Nýrsko (o. Klatovy), inv. č. 1448, fol. 60v–61r.
- ⁴⁾ NA, HBMA, Pořejov (o. Tachov), inv. č. 1644, fol. 50v–51r; viz též zprávu v týdeníku Der Westböhmische Grenzboten. Deutsch-freisinnige politische Wochenzeitschrift, Jg. XXXI, Nr. 19 (9. 5. 1903, Tachau).
- ⁵⁾ Státní oblastní archiv v Plzni – Státní okresní archiv Klatovy, fond Archiv města Nýrsko, Einwohnerzählung 1900 (s dodatečně doplňovanými údaji).
- ⁶⁾ Po dílčích uplatněních „árijských paragrafů“ protektorátní vládou „teprve“ v nařízení říšského protektora Konstantina von Neuratha o židovském majetku z 21. června 1939 byla poprvé užitá rasová kritéria norimberských zákonů. Protektor tím předešel arizačním tlakům na protektorátní reprezentaci ze strany domácích antisemitských kruhů, které chtěly získat židovský majetek do „českých“ rukou.
- ⁷⁾ Státní oblastní archiv v Plzni, fond Policejní ředitelství Plzeň, všeobecná registratura – část osobní, karton 24, sign. B 1050.
- ⁸⁾ Jednalo se o druhý transport z Plzně do Terezína. Památník Terezín (dále PT), Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob (dále jen Databáze) – Rudolf, Berta a Margita Beckovi, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-beck-rudolf-8>, <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-beckova-berta-2>, <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-beckova-margita> [cit. 3. 2. 2024]. Portál projektu holocaust.cz, databáze obětí – Rudolf a Berta Beckovi, dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/76296-rudolf-beck/>, <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/76122-berta-beckova/> [cit. 3. 2. 2024].
- ⁹⁾ NA, fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna (dále PŘ Praha II – všeob. spis.), 1941–1950, karton 11856, sign. U 110/1, Ullmannová Emma, nar. 1898 a NA, PŘ Praha II – všeob. spis. 1941–1950, sign. U 108/5, Ullmann Leo, nar. 1903.
- ¹⁰⁾ PT, Databáze – Leo a Ema Ullmannovi, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-ullmann-leo>, <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-ullmannova-ema> [cit. 3. 2. 2024]. Portál projektu holocaust.cz, databáze obětí – Leo a Ema Ullmannovi, dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/130627-leo-ullmann/>, <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/130597-ema-ullmannova/> [cit. 3. 2. 2024].
- ¹¹⁾ Údaje převzaty z její složky ve fondu Policejního ředitelství Praha. Viz NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 2537, sign. G 614/3, Goldmannová Rosa, nar. 1901.
- ¹²⁾ PT, Databáze – Růžena Goldmannová, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-goldmannova-ruzena-5> [cit. 3. 2. 2024]. Podle svědectví Richarda Glazara, jednoho ze dvou vězňů ze stejného transportu do Treblinky, kteří se dožili konce války, esesáci hned po příjezdu poslali do plynové komory celý transport s výjimkou 15 nebo 17 mužů, které odvedli na práci – dopis Richarda Glazara zasláný autorovi v roce 1993. Viz též Karel LAGUS – Josef POLÁK, *Město za mřížemi*, 2. vydání, Praha 2006, s. 240–241.

- ¹³⁾ NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 10329, sign. S 2737/19 Šorpil (sic, správně Škorpil) Jakub, nar. 1903 (na složce je uvedeno chybné příjmení).
- ¹⁴⁾ Ústní informace Karla Klímy (1909–1980) poskytnutá autorovi v roce 1979.
- ¹⁵⁾ Všechny poznámky v textu paměti Jakuba Goldmanna jsou od autora článku.
- ¹⁶⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora.
- ¹⁷⁾ Jakub Goldmann tehdy bydlel v Praze na adrese Josefská 71/20, Malá Strana.
- ¹⁸⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora.
- ¹⁹⁾ NA, PŘ Praha II – všeob. spis., sign. G 611/7, Goldmann Jakub, nar. 1903.
- ²⁰⁾ Tamtéž. Originální text záznamu o uzavření pátrání zní: „Nach der Meldung des K III/1 Nr. 2746 vom 28. 6. 1943 ist die Fahndung nach dem Jakob Goldmann bis derzeit ergebnislos geblieben.“
- ²¹⁾ Převzato z příspěvku Tomáš FEDOROVÍČ, *Abgängig – nevěstný. Zápas židovského obyvatelstva v Protektorátu Čechy a Morava o přežití v ilegalitě*, Terezínské listy 45, 2017, s. 33. M. Kárný uvádí v kategorii „abgängig“ 341–379 osob – Miroslav KÁRNÝ, *Zur Statistik der jüdischen Bevölkerung im sogenannten Protektorat, Judaica Bohemiae* 22, 1986, s. 14. A. Hájková došla po analýze evidenčních karet dokonce k počtu 577 „ponorek“, což se zdá být nadnesené číslo – Alena HÁJKOVÁ, *Vznik a složení kartotéky židovských osob z let nacistické okupace*, in: Terezínské studie a dokumenty 2000, Praha 2000, s. 351. Tomáš Fedorovič identifikoval 252 osoby, v oficiálních seznamech pořízených židovskými obcemi dokonce jen 197 osob, z toho 85 v Praze. Tento počet neodpovídá skutečnému stavu: sám Fedorovič uvádí, že v Brně, kde seznamy registrovaly 53 případy, se nejméně 75 osob nedostavilo k transportům – T. FEDOROVÍČ, *Abgängig – nevěstný*, s. 33–34. Podle údajů H. G. Adlera se po válce navrátili z ilegality 424 osoby – Hans Günther ADLER, *Theresienstadt 1941–1945. Das Antlitz einer Zwangsgemeinschaft*, Tübingen 1955, s. 17. K tomu srovnej T. FEDOROVÍČ, *Abgängig – nevěstný*, s. 45 a M. KÁRNÝ, *Zur Statistik*, s. 17.
- ²²⁾ Není známo, kde se tato chata nacházela. Podle indicií v dalším textu (nabírání vody z řeky, cestování do Prahy vlakem) usuzuji, že šlo buď o místo u Vltavy či Sázavy poblíž trati, po které dodnes jezdí „Posázavský Pacifik“, nebo u Berounky, podél níž také jezdí osobní vlaky.
- ²³⁾ Jednalo se o byt na adrese Jitčína (dnes Křesomyslova) ulice 599/8.
- ²⁴⁾ Genealogický portál Geni, Josef David Ullmann (profil vytvořil Itai Hermelin), dostupné z: <https://www.geni.com/people/Josef-Ullmann/6000000016203311291> [cit. 3. 2. 2024].
- ²⁵⁾ Skutečný Václav Němec, který se s Josefem Lieblem „dělil“ o svou identitu, žil ve Velké Losenici, kde měl řeznickou živnost (zemřel v devadesátých letech). Jednou z příloh k „pamětem ilegalisty“ je kopie dopisu z 5. června 1945 adresovaného pravému Václavu Němcovi, kterým Jakub Goldmann potvrzoval, že „za svého ilegálního pobytu během německé okupace [...] byla mi poskytnuta Vámi obětavá pomoc ve formě, že jste mi posílal každý měsíc potravinové lístky a také tím, že jsem u Vás přespával, ačkoliv jste si byl vědom, že při mém dopadnutí by bylo pro Vás a Vaši rodinu trest smrti [sic]. Dále dosvědčuji Vám, že taktéž poskytl jste pomoc svému příteli Josefu Lieblovi, a sice tím, že jste mu zapůjčil Vaše osobní doklady [...] a že] jste za ním dojížděl do Prahy a byl jste mu nápomocen tím, že jste se přihlásil k dočasnému pobytu v Praze, aby Josef Liebl mohl žít pod Vaším krycím jménem.“ Kopie dopisu v archivu autora.
- ²⁶⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora. K přechodu Josefa Liebla do ilegality viz PT, inv. č. A 7221, Verzeichnis der abgängigen Personen – Iglau. Dle tohoto pramene Liebl zmizel 18. května 1942.
- ²⁷⁾ Žádost MUDr. Henriety Tondlové, roz. Lieblové, o vydání osvědčení dle zákona č. 255/1946 Sb., podaná 17. března 1995. Viz Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Praha (dále VÚA-VHA), Sbírka osobních spisů žadatelů o vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. (dále jen Sbírka 255), Liebl Josef, nar. 23. 4. 1907, č. j. 318774/95. Sázava nad Sázavou je starší označení dnešního města Sázava v okrese Benešov.
- ²⁸⁾ PT, inv. č. A 7221, Verzeichnis der abgängigen Personen – Iglau.
- ²⁹⁾ Manželé Josef a Regina Stanislavovi bydleli v Kralupech nad Vltavou. Paní Stanislavová, „árijsky spřízněná“, byla sestrou Josefa Liebla a Růženy Ranschburgové, o které bude pojednáno dále.
- ³⁰⁾ Karel Čáslavský bydlel v Praze na adrese Hybernská 24. V dopise z 10. května 1945 Jakub Goldmann dosvědčoval, že mu Karel Čáslavský poskytl obětavou pomoc „ve formě zaměstnání a občasného pobytu, a to v době těsně po atentátu na Heydricha, asi od května 1942 do 30. ledna 1943“. Dopis osvědčoval také poskytnutí azylu dalším hledaným osobám. Kopie dopisu Jakuba Goldmanna Karlovi Čáslavskému z 10. 5. 1945 (příloha paměti Jakuba Goldmanna), archiv autora.
- ³¹⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora.
- ³²⁾ NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 7521, sign. K 1736/5, Klinenberger Josef, nar. 1908.

- ³³⁾ Genealogický portál Geni, Josef Klinenberger (profil vytvořila Sharon Horsky), dostupné z: <https://www.geni.com/people/Josef-Klinenberger/6000000173773003575> [cit. 3. 2. 2024]. O sebevraždě Josefa Klinenbergera psal Jakub Goldmann Karlu Čáslavskému v dopise z 10. 5. 1945: „Josef Klingenberg [sic] [...] se později v červnu 1943 při pašování komunistických letáků do Terezína při zatýkání sám zastřelil.“ Kopie dopisu v archivu autora.
- ³⁴⁾ Rudolf Klinenberger se narodil 29. 4. 1905 v Kameni u Pelhřimova. Počátkem prosince 1938 se mu podařilo získat křestní list Církve československé husitské (vydán v Kostelní Lhotě), který použil při vyřizování dokladů k vycestování do jižní Ameriky, kde předtím dlouhodobě pracoval. Odjet do ciziny se mu ale nezdařilo. V roce 1940 se ještě neúspěšně pokusil získat povolení k vystěhování do Šanghaje. V tušení brzkého předvolání do transportu přešel 5. 11. 1942 do ilegality. Viz NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 5256, sign. K 2337/10, Klinenberger Rudolf, nar. 1905. Dále viz genealogický portál Geni, Rudolf Klinenberger (profil vytvořil Raň Kornfeld), dostupné z: <https://www.geni.com/people/Rudolf-Klinenberger/6000000070976828168> [cit. 3. 2. 2024].
- ³⁵⁾ Jde o datum doručení povolání do transportu, nebo datum příchodu na shromaždiště. Z Prahy do Terezína byla Rosa Goldmannová deportována transportem Bf dne 8. 9. 1942.
- ³⁶⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora.
- ³⁷⁾ NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 9344, sign. O 46/4, Obrovská Božena, nar. 1893.
- ³⁸⁾ NA, PŘ Praha II – všeob. spis., 1931–1940, sign. S 2928/6, Škorpil Václav, nar. 1891.
- ³⁹⁾ NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 10658, sign. S 2928/10, Škorpil Ladislav, nar. 1906.
- ⁴⁰⁾ Sonderbericht Nr. 4 der Abt. II des Einsatzkommandos Prag zum Tagesbericht des Einsatzkommandos an die Einsatzgruppe Böhmen vom 30. April 1939. Viz NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 10658, sign. S 2928/10, Škorpil Ladislav, nar. 1906.
- ⁴¹⁾ Údaje o Ladislavu Škorpilovi byly převzaty z fondu Policejního ředitelství Praha – viz NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 10658, sign. S 2928/10, Škorpil Ladislav, nar. 1906. Spolu s Ladislavem Škorpilem byl mj. zatčen i Bedřich Reicin, který byl po uzavření paktu Molotov–Ribbentrop propuštěn a v roce 1940 mu Zentralstelle für Jüdische Auswanderung vystavila povolení k vycestování do Šanghaje. Nakonec Reicin cestu přerušil a zůstal v Sovětském svazu. K Reicinovi viz např. podrobnou biografii František HANZLÍK, *Bez milosti a slitování. B. Reicin – fanatik rudého teroru*, Praha 2011.
- ⁴²⁾ Občanská legitimace Ladislava Škorpila se nachází v archivu autora. Podle záznamu Slavomíry Dostálové, úřednice pražské advokátní poradny č. 10 (Školská 1, Praha II) z 22. 7. 1952, vyžádaného soudem za účelem prohlášení Ladislava Škorpila za mrtva, naposledy bydlel v roce 1941 v blíže neuvedeném domě v Celetné ulici. Viz NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 10658, sign. S 2928/10, Škorpil Ladislav, nar. 1906.
- ⁴³⁾ Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech, sign. Plzeň 117, fol. 318v–319r. O prohlášení za mrtva požádala Okresní soud v Mladé Boleslavi zřejmě Ladislavova sestra Božena, která bydlela až do své smrti (1976) v nedalekém Chotětově. Samotné materiály mladoboleslavského soudu v této záležitosti se mi ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav nepodařilo dohledat.
- ⁴⁴⁾ Je možné, že šlo o Erwina Ranschburga a jeho manželku Růženu, která byla sestrou Josefa Liebla. Jakub Goldmann by se s nimi ale musel seznámit už někdy na jaře či v létě 1942, protože 4. 9. 1942 byli Erwin a Růžena Ranschburgovi s dcerou Editou deportováni transportem Bd z Prahy do Terezína. Nebyli zařazeni do žádného z transportů na Východ a všichni tři se dožili osvobození v terezínském ghettu. O tom ale nemusel Jakub bezprostředně po osvobození vědět. Viz PT, Databáze – Erwin, Růžena a Edita Ranschburgovi, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-ranschburg-erwin>, <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-ranschburgova-ruzena>, <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-ranschburgova-edita> [cit. 3. 2. 2024].
- ⁴⁵⁾ Božena Čvančarová, narozená 19. 7. 1884 v Kutné Hoře, byla vdova po Václavu Čvančarovi, tajemníkovi redakce listu Národní politika. V roce 1948 se legálně vystěhovala z Československa do USA za svou dcerou. V 65 letech zvládla vykonat zkoušku z angličtiny, aby mohla požádat o získání nového občanství. Usadila se v kalifornském městě El Cerrito, kde 15. 4. 1971 zemřela. Datum jejího úmrtí je uvedeno v databázi Sorted By Name, Cvcancara Božena, dostupné z: https://sortedbyname.com/letter_c/cvancara.html [cit. 3. 2. 2024].
- ⁴⁶⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora.
- ⁴⁷⁾ Informaci autorovi poskytl Mgr. Vít Křesadlo, ředitel Státního okresního archivu Žďár nad Sázavou.
- ⁴⁸⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora.

- ⁴⁹⁾ Kopie dopisu Jakuba Goldmanna Emanuela Petrovi z 24. dubna 1946 (příloha paměti Jakuba Goldmanna), archiv autora.
- ⁵⁰⁾ Telefonický rozhovor autora s Janem Mokrym 19. 5. 2011 a osobní setkání s ním v Nížkově 2. 7. 2011.
- ⁵¹⁾ Kopie dopisu Jakuba Škorpila (dříve Goldmanna) Růženě Ranschburgové ze 4. 2. 1948 (příloha paměti Jakuba Goldmanna), archiv autora. K Růženě Ranschburgové a její rodině viz poznámku č. 44.
- ⁵²⁾ Informace poskytnutá autorovi Jiřím Petrem 2. 7. 2011.
- ⁵³⁾ Informace poskytl autorovi Emanuelův syn Karel Petr v červenci 2011.
- ⁵⁴⁾ VÚA-VHA, Sbírka 255, Liebl Josef, nar. 23. 4. 1907, č. j. 318774/95. Součástí tohoto spisu je i kopie hlášení o útěku Josefa Liebla z věznice na Karlově náměstí v Praze.
- ⁵⁵⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora. K útěku Otakara Weisla a Josefa Liebla z věznice na Karlově náměstí, jejich vypátrání gestapem a novému uvěznění viz Alena HÁJKOVÁ, *Příběh skupiny Otakara Weisla*, in: Sborník referátů z mezinárodní vědecké konference Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů, Ostrava 1995, s. 272–274. Dále viz PT, Databáze – Josef Liebl, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/zi-liebl-josef> [cit. 3. 2. 2024].
- ⁵⁶⁾ Podle názoru Karla Petra tímto zrádcem mohl být jeden místní občan, kterého odmítl jmenovat.
- ⁵⁷⁾ Kopie dokumentu je k dispozici ve VÚA-VHA, Sbírka 255, Liebl Josef, nar. 23. 4. 1907, č. j. 318774/95.
- ⁵⁸⁾ PT, Databáze – Otakar Weisl, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/mp-weisl-otakar> [cit. 3. 2. 2024]. K jeho životu a odbojové činnosti viz A. HÁJKOVÁ, *Příběh*, s. 266–275. Srovnej též Databazeknih.cz, Otakar Weisl, dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/otakar-weisl-77061> [cit. 3. 2. 2024].
- ⁵⁹⁾ Paměti Jakuba Goldmanna, archiv autora.
- ⁶⁰⁾ Holocaust Education & Archive Research Team, Jewish Ghettos, Piaski (autor hesla Robert Kuwalek), dostupné z: <https://www.holocaustresearchproject.org/ghettos/piaski.html> [cit. 3. 2. 2024].
- ⁶¹⁾ K. LAGUS – J. POLÁK, *Město za mřížemi*, s. 233.
- ⁶²⁾ PT, Databáze – Rudolf, Beck, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-beck-rudolf-8> [cit. 3. 2. 2024]. Portál projektu holocaust.cz, databáze obětí – Rudolf Beck, dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/76296-rudolf-beck/> [cit. 3. 2. 2024]. Jednou z příloh záznamu je oznámení o úmrtí v terezínském ghettu.
- ⁶³⁾ PT, Databáze – Berta Becková, Margita Becková, dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-beckova-berta-2>, <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-beckova-margita> [cit. 3. 2. 2024]; PT, inv. č. A 7280, vzpomínka Emila Fischera Osud transportu An z Terezína do Varšavy r. 1942; K. LAGUS – J. POLÁK, *Město za mřížemi*, s. 234.
- ⁶⁴⁾ NA, HBMa, Nýrsko (o. Klatovy), inv. č. 1448, fol. 60v–61r.
- ⁶⁵⁾ NA, PŘ Praha II – všeob. spis., karton 10329, sign. S 2737/25, Škorpil Jakub, nar. 1903.
- ⁶⁶⁾ Tamtéž.
- ⁶⁷⁾ Firma Leopold Trinks, kožené zboží, byla „z rozhodnutí závodních rad“ a na základě Vyhlášky ministra vnitřního obchodu ze dne 10. března 1949 o znárodnění dalších velkoobchodních podniků s usněmi a potřebami pro řemeslníky se zpětnou platností od 1. 1. 1948 vyvlastněna bez náhrady. Její bývalý majitel Maximilián Lukáš do své smrti v roce 1967 živil z důchodu necelých dvě stě korun.
- ⁶⁸⁾ Archiv autora.
- ⁶⁹⁾ Archiv autora.

THE STORY OF ONE OF THE “MISSING PERSONS” – JAKUB GOLDMANN

Summary

Pavel Škorpil, Prague

The article is based on the memoirs of Jakub Goldmann, who evaded deportation during the “Final Solution of the Jewish Question” by hiding underground. Written as “memoirs of one who stayed underground,” the text serves as a record of his recollections and experiences from mid-November 1941 until the end of the Nazi occupation of the Czech lands. Goldmann recalls people of Jewish and non-Jewish origin who supported him or who shared his fate. It is this interconnection with the stories of others that significantly enriches his memories. They broaden our understanding of the everyday life of people hiding underground during WW II. They also help us comprehend the attitudes and actions of the people involved in the broader context of the story of “missing persons” and of their supporters who risked their lives to help the missing individuals survive, despite being aware of the danger they were facing. That is why this paper goes beyond simply reproducing or analyzing a text written shortly after the end of the Second World War. It also aims to trace the lives of the people Goldmann interacted with and the reasons behind their actions.

After 1945, the author of the memoirs attempted to erase the tragic period when he lost all his loved ones from his mind. He formally left Judaism and later converted to Catholicism. He also changed his surname, which he took from the original owner of his illegally obtained documents. Whether these steps may have helped him leave behind his difficult past, it is still unclear to what extent.